KEYS-STADI O‘QITISH TEXNOLOGIYASINI TARBIYA DARSLARIDA QO‘LLANILISHI

Sheraliyeva N.A., NII o‘qituvchi
nasibasheraliyeva23@gmail.com

Annotatsiya: Hozirgi kunda o‘qituvchi muammoli savol qo‘yib, unga javob olishi bilanoq to‘g‘ri va noto‘g‘ri javoblarni baholamasligi, balki talabalardan savollarga har tomonlama keng javob talab qilishi kerak. Bu masalada tarbiya darslarida turli texnologiyalar asosida talabalar bilan darslar olib borilmoqda. Agar talaba kutilgan muayyan javobni tayinli asoslay olsa, bu javobga xayrihoh bo‘lgan boshqa talabalarni ham aniqlab, ularga birgalikda shu javobni asoslashni taklif etadi.

Kalit so‘zlar: keys, muammoli, kollektiv, modellashtirish, vositalar, me’yoriy, ehtiyoj, ijrochi, qobiliyat, gipoteza, malaka.

Аннотация: В настоящее время учитель, поставив проблемный вопрос, должен не оценивать правильные и неправильные ответы, как только получит на него ответ, а требовать от учащихся всесторонних развернутых ответов на вопросы. В этом вопросе на уроках воспитания проводятся занятия с учащимися по различным технологиям.

Ключевые слова: кейс, проблемный, коллективный, моделирование, инструменты, нормативный, потребность, исполнитель, способность, гипотеза, квалификация.

Annotation: nowadays, the teacher should not put a problematic question and evaluate correct and incorrect answers as soon as he receives an answer to it, but require a comprehensive answer to questions from students. In this matter, lessons with students are conducted on the basis of various technologies in educational classes. If the student is able to rationalize the expected specific answer by appointment, he will also identify other students who are sympathetic to this answer and offer them to base the same answer together.

Keywords: keys, problematic, collective, modeling, tools, normative, need, performer, ability, hypothesis, qualification.

Ma’lumki, tadbirkorlik o‘yinlari talabalarning kollektiv faoliyatini tashkil etishni bildiradi. Bu jarayonda uning bo‘lg‘usi kasbiy faoliyatining ashyoviy va ijtimoiy mazmuni yaratiladi. Tadbirkorlik o‘yinlarining pedagogik samaradorligi natijasi ko‘p jihatlardan o‘yinning ssenariysini ishlab chiqish va uning tayyorlanish sifati bilan belgilanadi. Tadbirkorlik o‘yinlari talabani amaliy tayyorlashning pedagogik vazifalari tizimini yechishga qaratilgan bo‘lishi lozim. Bularga birinchi navbatda: real kasbiy faoliyat sharoitida qo‘llanadigan amaliy malaka va ko‘nikmalarni shakllantirish; amaliy vaziyatlar va shunga mos harakat usullarini ishlab chiqishni tahlil qiladigan fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish guruh (jamoa) faoliyatida faol ishtirok yetishini ta’minlaydigan qobiliyatlarni shakllantirish taalluqlidir. O‘yinning mazmuni va tuzilmasi shunday shakllanishi va shunday ruzilishi kerakki, unda shunga mos malaka va qobiliyatlar har bir ishtirokchida butun o‘yin davomida shakllansin. O‘yinning pedagogik vazifalari ssenariyda aniq aks yetishi shart.

O‘quv vaziyatini modellashtirish bo‘yicha tadbirkorlik o‘yinlarini tayyorlashda murakkab amaliy vazifalarni (muammolarni) yechishga qaratilgan kasbiy faoliyat mazmuni tanlanadi. Bunda mos vazifalarni tahlil qilib chiqish, uni yechishda ishtirok yetadigan rahbarlar va ijrochilarni, ularning vazifalari, o‘zaro munosabatlari tartibi, vazifani samarali yechishning ibtidosi bosqichlari va me’yorlari, unga kerakbo‘ladigan texnik vositalar, me’yoriy, ehtiyoj (spravochnik), metodik va boshqa manbalarni aniqlash zarur. O‘quv jarayonini takomillashtirish metodlari muammoli o‘qitish jarayonida samaradorligi bilan alohida ahamiyatga yega. Ulardan talaba ijodiy shaxsni – bo‘lg‘usi mutaxassisni shakllantirish nuqtayi nazardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. [1.48]

Bunday o‘qitishda talabalarning bilish mustaqilligini shakllantirish va rivojlantirish katta ahamiyatga yega, chunki u talabalarda bilimga bo‘lgan barqaror qiziqishning shakllanganligini, tashabbus va mustaqil faoliyatning muntazamligini, muayyan aqliy harakatlar va aqliy sifatlar tizimini ko‘zda tutadi. Ma’lumki, bilish talabalarning tushunishi uchun bo‘lgan aniq fan sathida boshlanar va bu bosqichga uning rivojlanishi, qobiliyati mos kelishi, tabiat jarayonlari va hodisalarining ichki mohiyati va haqiqiy mazmuniga yetish va shu tariqa asl ilmiy bilimlar o‘zlashtirilar yekan, bu o‘rinda o‘qitishning faol, muammoli-ijodiy metodlarini qo‘llash zarur. Vazifa ilmiy bilimlarni egallash jarayonida o‘z-o‘zidan hal bo‘lmaydi. Joriy nazoratning yechilishi tafakkurni maxsus mashq qildirishga jalb yetadi. Shu ma’noda gap o‘quv materialini o‘rganishning muayyan obrazi, tashkiliy, pedagogik maqsadga muvofiqligi jarayoni, fikrlashning faol taraqqiy yetib borishi, bilish faolligi va talabalarning mustaqilligi haqida boradi. Demak, muammoli o‘qitish bu o‘qitishning pedagogic texnologiyasi bo‘lib, o‘zining mazmuni va tuzilmasi bo‘yicha o‘qituvchi va talabaning ijodiy jarayonlarini sintezlaydi.

Ma’lumki, tadbirkorlik o‘yinlari talabalarning kollektiv faoliyatini tashkil etishni bildiradi. Bu jarayonda uning bo‘lg‘usi kasbiy faoliyatining ashyoviy va ijtimoiy mazmuni yaratiladi. Tadbirkorlik o‘yinlarining pedagogik samaradorligi natijasi ko‘p jihatlardan o‘yinning ssenariysini ishlab chiqish va uning tayyorlanish sifati bilan belgilanadi. Tadbirkorlik o‘yinlari talabani amaliy tayyorlashning pedagogik vazifalari tizimini yechishga qaratilgan bo‘lishi lozim. Bularga birinchi

navbatda: real kasbiy faoliyat sharoitida qo‘llanadigan amaliy malaka va ko‘nikmalarni shakllantirish; amaliy vaziyatlar va shunga mos harakat usullarini ishlab chiqishni tahlil qiladigan fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish guruh (jamoa) faoliyatida faol ishtirok yetishini ta’minlaydigan qobiliyatlarni shakllantirish taalluqlidir. O‘yinning mazmuni va tuzilmasi shunday shakllanishi va shunday ruzilishi kerakki, unda shunga mos malaka va qobiliyatlar har bir ishtirokchida butun o‘yin davomida shakllansin. O‘yinning pedagogik vazifalari ssenariyda aniq aks yetishi shart.

O‘quv vaziyatini modellashtirish bo‘yicha tadbirkorlik o‘yinlarini tayyorlashda murakkab amaliy vazifalarni (muammolarni) yechishga qaratilgan kasbiy faoliyat mazmuni tanlanadi. Bunda mos vazifalarni tahlil qilib chiqish, uni yechishda ishtirok yetadigan rahbarlar va ijrochilarni, ularning vazifalari, o‘zaro munosabatlari tartibi, vazifani samarali yechishning ibtidosi bosqichlari va me’yorlari, unga kerakbo‘ladigan texnik vositalar, me’yoriy, ehtiyoj (spravochnik), metodik va boshqa manbalarni aniqlash zarur. O‘quv jarayonini takomillashtirish metodlari muammoli o‘qitish jarayonida samaradorligi bilan alohida ahamiyatga yega. Ulardan talaba ijodiy shaxsni – bo‘lg‘usi mutaxassisni shakllantirish nuqtayi nazardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. [2.3]

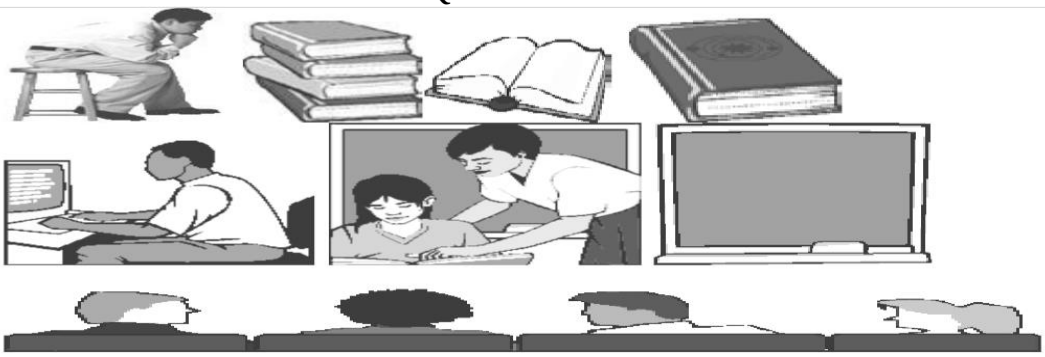
Bunday o‘qitishda talabalarning bilish mustaqilligini shakllantirish va rivojlantirish katta ahamiyatga yega, chunki u talabalarda bilimga bo‘lgan barqaror qiziqishning shakllanganligini, tashabbus va mustaqil faoliyatning muntazamligini, muayyan aqliy harakatlar va aqliy sifatlar tizimini ko‘zda tutadi. Ma’lumki, bilish talabalarning tushunishi uchun bo‘lgan aniq fan sathida boshlanar va bu bosqichga uning rivojlanishi, qobiliyati mos kelishi, tabiat jarayonlari va hodisalarining ichki mohiyati va haqiqiy mazmuniga yetish va shu tariqa asl ilmiy bilimlar o‘zlashtirilar yekan, bu o‘rinda o‘qitishning faol, muammoli-ijodiy metodlarini qo‘llash zarur. Vazifa ilmiy bilimlarni egallash jarayonida o‘z-o‘zidan hal bo‘lmaydi. Joriy nazoratning yechilishi tafakkurni maxsus mashq qildirishga jalb yetadi. Shu ma’noda gap o‘quv materialini o‘rganishning muayyan obrazi, tashkiliy, pedagogik maqsadga muvofiqligi jarayoni, fikrlashning faol taraqqiy yetib borishi, bilish faolligi va talabalarning mustaqilligi haqida boradi. Demak, muammoli o‘qitish bu o‘qitishning pedagogic texnologiyasi bo‘lib, o‘zining mazmuni va tuzilmasi bo‘yicha o‘qituvchi va talabaning ijodiy jarayonlarini sintezlaydi.

Muammoli o‘qitish o‘quv axborotlarining maxsus tuzilmasini ishlab chiqishni taqqazo qiladi. Muammoli leksiya texnologiyasi savollar, gipotezalar tizimi, uning yechimi, nazorat va tuzatuvlarni amalgaoshirish tizimi orqali mazmunni muntazam ochib borishni ko‘zda tutadi.Shuningdek, muammoli leksiyada muammoli vaziyat va uni muammoli hal qiiish tizimi ham kiradi.

O‘quv jarayonida bunday texnologiyani joriy qilish qiziqishni uyg‘otadi, aqlni rivojlantiradi, bilish qarshiliklarini yengish uchun yo‘l-yo‘riqlar berishni talab qiladi. Shu bilan birga mantiqiy tadqiq qilishga yo‘llaydi va uni bosqichlar bo‘vicha o‘rgatadi, tafakkuming nazariy uslublarini tarbiyalaydi.Muammoli leksiyani o‘tkazishda o‘quv axborotlari tuzilmasi shunday tasvirlanishi mumkin, ya’ni leksiya «O‘zbekiston Respublikasida Xalq ta’limi taraqqiyotining hozirgi zamon konsepsiyasi» kabi muammolarga bag‘ishlanishi mumkin. Bu leksiyani tashkil

etishda muammoli vaziyat takliflar bo‘yicha yechilish usulini tanlash, qo‘yilgan muammo yechimi bo‘yicha tanlangan usullarni muhokama qilish, yangi axborotni olib kirish tarzida yaratiladi. Muammoli vaziyatni yaratish uchun talabalarga ikki nazariy qoida taklif yetiladi: bu xalq ta’limini bashorat qilish va xalq ta’limi maqsadi. Ularga bu muammolardan birini tanlash yoki muammoli vaziyat aniqlab berishi lozim bo‘lgan o‘zlarining yangi nazariy qoidasini tuzish taklif etiladi.Keyingi bosqichda tanlangan vazifani muhokama qilish tashkil yetiladi, uning hal qflinish jarayoni kuzatiladi, axborotlar tahlil qilinadi va tanlangan yechimniftg to‘g‘riligi tekshirib ko‘riladi. Undan so‘ng yangi nazariy nuqtayi nazarni tuzishga o‘tiladi.Muammoli leksiya talabalarning faqat tinglovchi yemas, balki faol ishtirokchi bo‘lishini taqozo qiladi. U ilmiy tafakkur uslubini rivojlantiradi.[3.122]

KEYS-STADI O‘QITISH TEXNOLOGIYASIGA KIRISH

jarayonida prognoz qilinadigan o‘quv natijalariga kafolatli yetishishni vositali tarzda ta’minlaydigan bir tartibga keltirilgan optimal usullari va vositalari majmuidan iborat bo‘lgan o‘qitish texnologiyasidir.Murabbiylik soati uchun “Ma’naviy tahdidlar va ularga qarshi g‘oyaviy kurashish mavzusi bo‘yicha keys-stadi. O‘quv predmeti: Murabbiylik soati.Mavzu: Ma’naviy barkamol inson tushunchasi va uning sharqona ta’rifi. Keys-stadining asosiy maqsadi: Ma’naviy barkamollik insonlarning chuqur va zamonaviy bilimga, keng dunyoqarashga, mustaqil fikrlash salohiyatiga ega bo‘lishi, uning yuksak ma’naviy kamolot sohibi bo‘lishining asosiy sharti ekanligi, ma’naviy hayotimizni izdan chiqarishga qaratilgan jiddiy xatarlar borligini ko‘rsatib berish hamda tahlil qilish, ularning oldini olish bo‘yia chora – tadbirlarni ishlab chiqish. [4.112]

O‘quv faoliyatidan kutiladigan natijalar: ma’naviy barkamol insonlarning millat, mamlakat va umuminsoniyat oldida turgan ulkan vazifalarini ko‘rsatib berish; ma’naviy barkamol insonni tarbiyalash zaruatinig oshib borish sabablarini sanab berish; ma’naviy barkamol va komil insonning aqliy, axloqiy, ma’naviy fazilatlarini yoritib berish; muammoli vazifalarni yechishda nazariy bilimlarini qo‘llash; muammoni aniqlab, uni hal qilishda yechim topish.

Ushbu keysstadini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun oldindan o‘quvchilar quyidabilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lmoqlari zarur:

O‘quvchi bilishi kerak: ma’naviyat, ma’naviy barkamol inson, komil inson, dunyoqarash, egotsentrizm, “ommaviy madaniyat”, milliy mafkura, g‘urur va or nomus,vijdon, mas’uliyat, burch, xudbinlik. O‘quvchi amalga oshirishi kerak: mavzuni mustaqil o‘rganadi; muammoning mohiyatini aniqlashtiradi; g‘oyalarni ilgarisuradi; ma’lumotlarni tanqidiy nuqtayi nazardan ko‘rib chiqib, mustaqil qaror

qabul qilishni o‘rganadi; o‘z nuqtayi nazariga ega bo‘lib, mantiqiy xulosa chiqaradi; o‘quv ma’lumotlar bilan mustaqil ishlaydi; ma’lumotlaritaqqoslaydi, tahlil qiladi va umumlashtiradi. O‘quvchi ega bo‘lmog‘i kerak:kommunikativ ko‘nikmalarga, taqdimot ko‘nikmalarig,hamkorlikdagi ishlar ko‘nikmalariga,muammoli holatlar, tahlil qilish ko‘nikmalariga Ushbu keys-stadining asosiy manbai kabinetli, lavhasiz bo‘lib, vaziyat davriy ketma – ketlikda o‘tmishdan bugungi kun tartibida bayon etilgan. [5.43]

Xulosa qilib aytganda, quyidagi keys-stadi tarbiya darslarida talabalar o‘rtasida qo‘llanganda yaxshi natijalarga erishishi erkin fikrni bildira olish talabalarni har tomonlama - ma’naviy barkamol va komil insonning aqliy, axloqiy, ma’naviy fazilatlari yuksak bo‘lishi, kishilarning chuqur va zamonaviy bilim, keng dunyoqarashi, mustaqil fikrlash salohiyatiga ega bo‘lishi, uning yuksak ma’naviy kamolot sohibi bo‘lishining asosiy shakli – yuksak ma’naviyatning muhim omili ekanligini ko‘rsatib berishga, ma’naviy hayotimizni izdan chiqarishga qaratilgan jiddiy hatarlar va ularning oldini olish yo‘llarini ishlab chiqishga imkon yaratadi. Keys-stadidagi asosiy muammo ma’naviy barkamol avlodni tarbiyalashdagi ziddiyatlar va ularning yechimidir.[6.119]

Foydalangan adabiyotlar:

1.Xutorskoy A.V. Texnologiya proektirovaniya klyuchevo‘x Ipredmetno‘x kompetentsiy // Internet-jurnal “Eydos”. - 2005. – 12 dekabrya. 48-b

2.Vaxobov M.M. Kompetentsiyaviy yondashuvga asoslangan davlat ta’lim standartlarini joriy etish – zamonaviy ta’lim paradigmasi sifatida. /Zamonaviy ta’lim/ Sovremennoe obrazovanie. 2016 yil 10- son, 3-b.

3.Turg‘unov S. O‘qituvchilarning kasbiy mahorat va kompetentligini rivojlantirish. T.: Sanostandart. 2012 .122-b

4.T.G’afforova. Boshlang’ich ta’limda zamonaviy pedagogic texnologiyalar “Tafakkur” nashriyoti.T.:2011.-112b